

משה רעיא מהימנא

לאיזו מטרה צוירה צורת משה רבנו ע"ה על ידי צייר גוי? ■ מה ראה בלעם הרשע על פרצופו של משה שממנו נתיירא? ■ למה היה משה רבנו ע"ה "כבד פה וכבד לשון"? ■ במאמר שלפנינו על הסיפור המופלא שנתפרסם על ידי בעל ה"תפארת ישראל" והסעיר את העולם. שבירת המיתוס שבדבר ובירור האמת ללא כחל ושרק

אח"ח 1234567

אוצר החכמה

השבוע ביום השישי הבעל"ט, ו' באדר א', יחול יום פטירת משה רעיא קדישא מהימנא

אגדה וסיפור מופלא ונורא על משה רבנו ע"ה

במאמרנו כאן ייחד ורחיב את הדיוור, על אגדה ידועה הנמצאת בכתובים, שנתפרסמה על ידי הנאור רבי ישראל ליפשיץ זצ"ל בעל ה"תפארת ישראל" על המשניות בספר סוף סדר נשים (קידושין פ"ד אות עז). בה מסופר סיפור מופלא ונורא "כי בימי משה רבנו ע"ה שלח מלך ערבי אחד לציר לו צורת משה רבנו ע"ה, ואסף את כל חכמי חרשים אשר לו אוכלי שולחנו הבקאים מאוד בחכמת הפרצוף, וישאל להם לשפות על פי פרצוף פניו של משה כפי המצויר, לדעת תכונת טבעו ומידותיו ובמה כוחו גדול".

"וישיבו כל החכמים יחדיו אל המלך ואמרו, אם נשפות על פי ציור קלסתר פניו של האיש הזה המפורסם לגדול, נאמר לאדונינו כי הוא רע מעללים בטאות וחמדות הממון, ובשחירות חלם, ובכל החסרונות שבעולם שיגנו נפש אדם המעלה. ויקצוף המלך מאוד ואמר מה זה, הכי תתעללו בו, הלא בכל אלה שמעתי מכל עבר ופינה בחיפץ מזה האיש הגדול. ומאריך שם ומביא שהמלך בעצמו נסע ברכבו ובפרשיו עד מתנת ישראל, וביאו אל אלה איש הא-להים ויכרע וישתחוה לאפיו, ויספר למשה את כל הדברים האלו.

"ויען משה איש הא-להים ואמר, גם הצייר גם חכמיו, נפלאים הם בדיעתם וחכמתם. אולם דרך כל לולי הייתי בטבע באמת כפי ששמעתי ממידותיו, לא טוב אנוכי מכול עץ בשר – כי גם ממנו נמנעו ונמנעו כל חסרונות האדם, ואם כן הכי בעבור זה אחיה יקר בעיני א-להים ואדם. אמנם כן ידידי לא אבוש למר לך, כי כל החסרונות אשר שפטו עלי חכמיו, כולם קשורים בי בטבע, ואפשר עוד יותר מאשר שפטו חכמיו. ואני מבא אמיץ הנה התחזקתי ורדיתי ובכשתי אותם, עני אשר קניתי לי היופיכם לטבע שני, ולכן ובעבור זה יקרתי והתגברתי בשמים ממעל ובארץ מתחת".

סערה גדולה בעולם על דבר האגדה

מאז שהדפיס בעל ה"תפארת ישראל" אגדה זו (בתחילת שנות הת"ר), חולל הדבר סערה גדולה בעולם ולפולמוס גדול בעולם התורני. ורבים התקוממו ויצאו חוצץ נגד דברים אלו לייחס מדות רעות ומגומנות למנהיגן של ישראל, וקייא קנאת על העתקת דברי עתק על צדיקו ואורו של עולם. וכתבו שהסיפור משולל כל יסוד חז"ל בידו אנשים החפצים ללעוג לתורה, ויש שכתבו שהסיפור נובע ממקורות רעים מספרי עם ולעז עובדי כוכבים הקדמונים אשר פיהם דיבר שווא, ושחלילה להאמין בזה לחרף מערכות תפארת ישראל. וישתקע הדבר ולא יאמר.

במשך השנים אף נדפסו קונטרסים מיוחדים גם זה. ובשנת תרנ"ה – כחמישים שנה לאחר שהדפיס בעל ה"תפארת ישראל" את ספרו, יצא בירושלים קונטרס מיוחד אשר בשמו יקבנו "כליל תפארת", שם הגדיל המחבר לעשות ומתקין מאוד את דבר המחבר הזה שלא נודע מי כתבו, על שמעיד היפך עדות התורה שכתבו ושבעל פה, ועל שבידי חז"ל את קדוש השם וקדוש ישראל, ושהמכתב כולו מזויף ושקר מוחלט, וגם מיעוט נורקה בו. ומביא שם הרבה מאמרי חז"ל על גדולתו של משה רבנו ע"ה משעת לידתו.

מחבר הקונטרס אף מוסיף לכתוב מעצמו: "ואפשר מפני שהיה גלוי לפניו יתברך שמו, שבאורית הימים תבוא בעולם דיבה רעה על אותו צדיק על ידי איזה מכתב מזויף שיעיד עליו שקר שהיה מהולדתו מלא ממידות רעות רבות, לכן הקדימה התורה וכתבה 'ותרא אותו כי טוב הוא', כדי לפרסם בעולם שבאמת היה משה רבנו ע"ה בתכלית הטוב מילדותו עד סופו ולהכחיש דברי האגדה הזאת כל, לפרסם לכל ישראל שבכל הדורות שבאמת היה קדוש קדשים מתולדתו עד סופו". ומוסיף ומבקש מכל אדם שיש לו משניות של התפארת ישראל, "שידבוק את הקונטרס סמוך למכתב המזויף בסוף סדר נשים, כדי שיהיה קול ושוברו עמו וסמוך ליה, וגם מצוה לטשטש המכתב בדיו כדי שיתפרסם שהוא מזויף לגמרי וגם מיעוט נורקה בו".

מה היה אם עשו היה הולך בדרכ התורה?

מה נחמד להביא בעניין זה דבריו הק' של הרה"ק מראדאמסק זצוק"ל ב"תפארת ישראל" כאן בפרישתו פרישת תרומה, המפרש את הפסוק 'ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי' – "בשם הבעש"ט. מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי" – היינו שכל איש צריך ליקח לעצמו מידות טובות לעבוד בהם הבורא ברוך הוא. "מכל אשר ידבנו לבו" תקחו את תרומתי, היינו מן התאווה החיצונית אשר היינו מסייתו להאבה ויראה רעה, מאותה המידה יקח לעצמו לאהוב הבורא ברוך הוא וכן שאר המידות. ובאמת כתבו הספרים הקדושים אילו היה עשו הולך בדרכ התורה היה העבדות שלו יותר גבוהה מבחינת העבדות של יעקב, מפני כי הוא מסטרא דיינא קשיא ולא היה פונה לבל התאווה רעות, ואם היה מעלה זה לעבודת הבורא היה טוב מאוד כידוע דלית נחורא אלא מותר חשוכא כו', ע"כ.

מאידך, על ידי עבודה חכמה והתגברות תמידית על היצר עם "ראשית חכמה יראת ה'", אפשר לשנות ולהפך את הטבע הרע ולעשותו לטבע טוב. כדברי הרה"ק בעל "דגל מנחם" אפרים" (ריש פרישת תרומה): "בדורא אדם שהוא בר שכל ויש לו חכמה יכול לברוא לעצמו טבע חדש ולשנות את טבעו שהיה לו מכבר. דרך משל אם נולד בטבע שהוא כעסן או חמדן, כשהוא בר שכל יכול להפך ולשנות טבעו ולכבוש כעס ויחיו דבריו בנחת, וכן אף יחמדו וירדוף אחר מותרות רק יסתפק בזה שיש לו, והכל תלוי בחכמה כו'. כי הצורה צריך שתדמה ליצורה – כמו שיוצר הכל ברא הטבע בעולם על ידי חכמה, כן האדם יכול לברוא על ידי חכמה טבע חדש כו'".

מעתה אין שום דבר תימה וקושית בדבר, בזה שגם רעיא קדישא מהימנא משה רבנו ע"ה היה נצרך לכוף את יצרו, ואין בדבר שום סתירה לגדלותו ולרוממותו, כי אדרבה זה הדבר שמגדלו ומרוממותו יותר והוא העיקר והתכלית.

האמת צריכה להיאמר ללא כחל ושרק

והנה מאחר שמעולם לא פורסם בדפים תגובה נגדית, ומכיוון שלא נודע מקור אגדה זו, וכן מחמת חוסר בהירות העניין שהוא עמוק ודק עד למאד, ההתרשמות הראשונה אצל הרבה יראים ושלמים היא, שאכן אין להאמין לדבר זה לומר על צדיקו של עולם שטבעו נולד במידות רעות ומגומנות, ומשתקפת ההרגשה שלא נתקבל דבר זה אצל כלל ישראל, עד שחלילה יש דבר משום כפירות ומגומנות רח"ל.

באם כן, על של עתה באנו, וחזרנו עוז להראות לפני קבל עם ועדה ה', שאדרבה אדרבה, חלילה וחלילה להטיל דופי בדבר זה. כי כאן האמת צריכה להיאמר, שכבר הרבה לפני בעל ה"תפארת ישראל", שלח ה' דבר זה בפי צדיקים וחסידי, מפורשים ומבוארים על ידי האספקלריא המאירה מרן אור ישראל בעש"ט הק' ותלמידיו הק' וממשיכי דרכו דרך ישראל סבא זצוק"ל זי"ע, שכתבו הדפיסו ופריסמו את הדבר בספריהם הק' ללא כחל ושרק. ואף גוף הסיפור עם המלך ועניניו שרטוט פני משה רבנו ע"ה, הובא עיקרו בחלק מספרי הצדיקים הק'.

לא זו, אלא שהוסיפו ומצאו הרבה רמזים לדבר בפסוקים ובמדרשי חז"ל, ויישבו ברוח קודשם את כל מה שטיענו המעצרים הנ"ל שבאו הרבה אחריהם. והגדילו לעשות הרה"ק בעל ה"תולדות יעקב יוסף" וכתב: "שהקב"ה רצה שכלל ישראל ידעו מחובר – ששינה משה רבנו ע"ה את טבעו ומידותיו, כי יהיו עיקר תכלית האדם, ויבואו דבריו להלן.

כי אכן, לא זו שאין הדבר מגיע כלום ממעלת משה רבנו ע"ה איש הא-להים. אלא אדרבה בזה תגלה יותר, והיא כבודו והדרו שכבש את יצרו והפך את מידותיו עד שנשענה לו הטוב לטבע שני. והעדות הדברים על מכונם היא בבחינת "תורה היא וללמוד אני צריך" – ללמד את בני ישראל קשת בדבר זה עצמו לאלפנו בינה באהבת ויראת ה', וכדברי הרה"ק מבאדאדיששוב זצוק"ל המוכיח את הדבר כאן בפרישתו פרישת תרומה. "כי מכח יראתו ואהבתו היו לומדים ישראל – כי נולד במידות רעות כמוכר בספרים".

מעתה, נביא לפני הקורא הנכבד דברי רבותינו הקדושים והטהורים זצוק"ל זי"ע בעניין זה בכתבם וכלשונם. באמנות אומן ש"ל התורה המצויה עתה בידנו" – בפי הבעש"ט הק' ותלמידיו הק' ממשיכי דרכו, היא הנהייה למשה רבנו ע"ה – היא היא "תורת משה" שבה ועל ידה מאלפנו בינה ומורה דרכנו בעבודתו יתברך שמו.

תכלית בריאת העולם ועבודת האדם

האומנם, לפני הגעת הדברים ופרסומם כאן בדפים, נצרכת בזה זהירות יתירה לכל יבוא ח"ו מאן דאז ליידי מכשול בהגות הדברים כפשוטן ובגשמותם. לכן נקדים הקדמה קצרה, להבין את הדברים גם על פי הגלגל, ובמה שמוטל על כל אחד ואחד ללמוד וליוצר תורת משה "עבדי", זאת על ידי הבאת ראשי פרקים בחובתו של האדם בעולמו, ובשלמותה ובמחלתה של עבודת האדם ליצורו כאן עלי אדמות, ותן לחכם ויחכם עוד.

ובכן, עצם הדבר שהאדם והמאווה למעשים רעים ומשתקק אליהם, והוא מתגבר על תאוות ופועל בניגוד למה שמעוררים אותו כוחותיו ותאוותיו ותכונת נפשו, כבר כתב הרמב"ם ב"שמונה פרקים" (הקדמה למסכת אבות פ"א, ריע"ש לענין מצוות השכליות) דאין בזה

הר סיני

בתוכית 'איש' היה לצד 'הא-להים' היה ירא, והוא אומרו איש ח-להים', ע"כ.

קביעת הדברים על ידי הצדיקים הק'

אם כן, לאחר העמדת הדברים על מכונם, נכל אפוא להביא במילואם את דבריהם של רבותינו הקדושים הבעש"ט הק' ותלמידיו וממשיכי דרכו וצוק"ל, אשר מפיהם אנו חיים וזכותם יג עלינו, ממה שחקקו ופרסמו את הדבר בעט ברזל, חרות על הלוחות בקולותם ליבם, לעדות ולמשמרת לדורות עולם, ייתנו עידיהם ויצידיקו את הצדיק בהצטרפו בעיקרו. כי הם חיינו ואורך ימינו ובהם נהנה ויזמם וילילה.

א. מוצא ראשון לדבר זה, מובא בשם בוצינא קדישא אור ישראל בעש"ט הק' וצוק"ל ד"ר, בדבריו נכדו בעל "דגל מחנה אפרים" (סוף פרשת כי-תשא): "ששמועתי מן אדוני אבי וזללה"י, על האדמר (בכורות ה.) משה רבכם קוביטוסטוס הוא או גונב נפשות להבין זה, גם להבין 'הביטו אחרי משה' אך דוד דעה בדורו של משה יביטו אחר משה ובפרט שיחשדו אותו באשת איש (סנהדרין קי.). ופרש הוא ד"ל, כי משה נולד בבחינת חייתה רשע גמור והיה לו כל המידות הרעות, אך שהוא היפך ושיפיר כל המידות רעות והשתדל רק להכניס עצמו במידות טובות, עד כאן."

ב. אחריו קיימנו וקיבלנו תלמידיו הק'. בעל ה"תולדות יעקב יוסף" בספרו "בן פורת יוסף" (דף פה עמוד ד' ולחלו): "דתבו חכמי הפילוסופיה דמשה רבנו עליו השלום נולד בטבעו בכל מידות רעות רק ששינה הטבע בו, כי משה רבנו מצד טבעו היה עלול להרע רק ששינה הטבע לעשות הייפים."

ומבאר שם דלכן היה משה רבנו ע"ה כבד פה וכבד לשון, משום שהלשון הוא קולמוס הלב, ושורש כל המידות רעות הוא לב רע, ולכן מצד רוע הלב נמשך כבירות הלב בלשון. ואחר ששינה טבעו ששעה מכל מידות רעות מידות טובות, ודאי שנשתנה גם כן מלב רע ועשה טוב לב, והיה ראוי שיוסר גם כן החיסרון כבד פה וכבד לשון, אלא שבבחינת עשה הקב"ה שלא יתקון חסרון הלשון, ללמד שהיה חסרון בלב גם כן שהיה לב רע ושינה הטבע, וזהו עיקר תכלית האדם כו".

תמיכה בלעם הרשע בראותו פרצופו של משה

ג. הרה"ק רבי יודיה ארלי לייב מפולנאה מתלמידי הבעש"ט הק' המפורסם בשם "המנחת מפיולנאה" בספרו "קול ארה" (פרשת שמות): "מי שמולו רע, ומחשבתו תמיד לגמור מעשים רעים, אך שמצד יראת שמים משבר כח אתותו. זה המחשבה הוא דבר בראוי בו ויש בו ממש מכת מולו, אם דוהה אותה לחוץ ביראת שמים שממשיך על עצמו וכו'. וזהו והביטו אחר משה מלמד שחשדוהו וכו', נמצא כי זה הצדיק שיהיה כח מול מולו וטבעו מצד יראת שמים כו'. וזהו איתא ממש רבנו עליו השלום שנוכל בכללות המול שכולם רעים וזה היה תמימות בעיני בלעם בראותו בפרצופו ילדותו, כן שמעתי. ואך שהוא עליו השלום הנביר על עצמו והמשיך מוחות העליונים מהמזלות והיה משרד אותם כו", ע"כ. ובדבריו הק' מתגלה לפנינו דבר חדש, דבילעם הרישע ראה דבר זה בפרצופו של משה ותמה על זה.

ובחמשך בדבריו מחוקקו הרה"ק הג'ל: "זהנה משה היה כלול ושקול כנגד כל ישראל, וכל כך היה מתנגדו זו מצד מול מולו וכו', ואעפ"כ במעט הכנה שהיה לו מיראה – כי האיש משה עניו מאוד כו', שהיה יודע שלא היה לו כל כך יראה והכנה נגד המתנגדים, עם כל זה סייעו הקב"ה לבוא למעלה בזאת. כל שכן מי שאנו בעיניו וגדורו מצד מול מולו ואינו כלול כל כך – דלא קם במשה, על אחת כמה וכמה שייכח בזה היראה שהיה במשה לפי דעתו למעלה נדולתו כו'. והנה ידוע דמיתת צדיקים מכפרת לא שכן מיתת צדיק גדול במשה שכלול נגד כל ישראל, בטל מכל ישראל היראה דמן המול לדעת ואין יכול לשלוט אפילו על אחר מישראל כו', ע"כ."

בדבריו ז"ל הובא גם בספר "שפתי צדיקים" (חזרה"ק רבי פנחס מדינאוויץ וצוק"ל תלמיד מובהק לבעל ה"אורב ישראל" מאפסא, ז"ל (סוף פרשת וארא): "בשם הרב הצדיק המזכיר הגדול ז"ל, כי על ידי שמש נולד למול טבעו שיושלם במידות רעות כדאיתא בדברי רבותינו ז"ל משה רבך קוביטוסטוס היה, והפך טבעו לטובה ועשה היפך תוראת ליבו כו', שהוא היה בבחינת זו שהיפך תוראת מולו ומולו לטובה ועשה שלא כחוראות ליבו כו', ע"כ. ויעש"ש שמוסיף על זה מעצמו: "ואפשר לומר דוהו טענת משה 'אני ערל שפתיים', זה מורה על מזג לא טוב, אמנם הוא היפך שהיה לטובה". וזה בדברי ה"תולדות" הג'ל דלכן נולד משה רבנו ע"ה כבד פה וכבד לשון. [ויעין עוד מה שכתב בזה ב"דרשות הר"י" (הדרוש החמישי). ד. הרה"ק רבי מנחם מנדל מומטסק וצוק"ל ראש ראשון מתלמידי המגיד הגדול בספרו "פרי הארץ" (פרשת בלק): "כידוע מפי ספרים שמשח רבנו עליו השלום היה מוטבע בתכלית המידות רעות,

מרגא הבעש"ט הק' כתב שמשח רבינו ע"ה הפך את כל מידותיו. ציורו של הבעש"ט הק'

מי הם הבקיאים בחכמת הפרצוף?

עניין חכמת הפרצוף, להכיר על פני איש טבעו ומעשיו, כבר נזכר בפ' הרמב"ם על התורה פרשת בראשית (ה, א) בשם רבנו שרירא גאון: "שנספרו חכמים אחד לחברו חכרת פנים וסודי שרשטות, ואין מוסרין סודי תורה ורזין אלא למי שרואין בו סימניו שראוי לכך".

וב"אלשיך הק' פרשת ויגש (מה, ד) דף קט עמוד ד') כתב: "כי בשלמי אמוני ישראל קדושים אשר בארץ אשר היו לפנינו בימים ראשונים, אשר מטהור נפשם וחלאת חולשת וזהמת, יכירו וידעו בהבטיס אל פני אדם גם פני איש, הצדיק הוא הרשע, ויעידון גידון פרטי מעללי איש בהכרת פניו ולא יחסיאו, עד אשר יאמר מי שנאמר עליו כי הוא זה ככל מראה עיני הצדיק אשר הכיר בפניו, כנמצא בספר הוהר במקומות רבים כו'. והוא מאמר יתרו אל משה כאמור אליו ואתה תחזה מכל העם אנשי וכו', לומר גם כן לא רבים יחזמו להכיר בפנים, הנה אתה תחזה בהכרת פניהם מי ומי אנשי חיל וכו'."

וכתב הרה"ק בעל ה"אישות משה" וצוק"ל (בפרשת וישב על הפסוק כי בן זקונים ובפרשת מקץ על הפסוק ויכר יוסף, כי יעקב אבינו ע"ה למד חכמה זו מ"ש ויעבר' ונוסרם ליוסף הצדיק, יעוש"ד."

היינו גיבור במידותיו וכמו שאמרו "איה גיבור הכובש את יצרו" – שלא יראה יצרו מתגבר עליו בדבר בעולם אלא הוא מתגבר בדעתו על יצרו תמיד, וכן "עשיר" הוא על דרך זה – איה עשיר השמח בחלקו, שיש לו מידת ההסתפקות, יעוש"ד. ויעין עוד בזה ב"בן פורת יוסף" הג'ל ובחיבורו "תולדות יעקב יוסף" (פרשת צו) באריכות.

אכן כבר כתב בעל האור החיים הק' (תחילת פרשת וזאת הברכה), שהתורה הק' מעידה על משה רבנו ע"ה שהיה 'איש הא-להים': "להעיר עליו כי כל התעצמו במידות הטובות הידועות לו, לא היו אלא לצד יראתו מא-להו, לא שהיה טבעו מסייעו אל הדבר! ותן האיש משה יש מקום לחשוב שהיה עניו מוטבע והיה בכולן סבילן מוטבע, לזה העידה התורה עליו שכל התעצמותו ותגבורתו והימנו

שום פגם, ואדרבה: "הוא יותר חשוב ויותר שלם מאשר לא יתאוה אליהם ולא יצטרע בהנחתם, עד שאמרו שכל אשר היה האדם יותר חשוב ויותר שלם תהיה יותר תשוקתו לעבירות והצטער בהנחתם יותר גדול! ואמרו כל הגדול מחברו יצור גדול ממנו, ויותר מזה שהם ציוו להיות האדם מתאוה לעבירות! עד שהזהירו מלומר שאני בטבע לא אתאוה לזאת העבירה כו'."

וכבר הביא הרה"ק בעל ה"תולדות יעקב יוסף" בספרו "בן פורת יוסף" (דף פה טור ב) בשם הבעש"ט הק' וצוק"ל שאמר בשם רבנו סעדיה גאון: "שראוי אדם שיחשוק בכל הדברים הגשמיים ומתוכו יבוא לחשק בתורה ויעבודת ה' כי עיקר בריאת האדם בעולם היה הוא לשבר מידות רעות שלו הטבעיות ובה מעלה וכו'". והם הם דבריו המפורסמים של הרה"ק בעל ה"נועם אלימלך" מלינסק וצוק"ל בצעטיל-קטן (אות טו) "שהאדם לא נברא בעולם רק לשבר את הטבע, לכן יורא את עצמו לתקן מידותיו כו'."

משה רבנו ע"ה נברא בצורה היפה ביותר

בדבר זה אין שום עוררין. כי ודאי וודאי כבר בילדותו וביצירתו היה משה רבנו ע"ה: "אבי שבראיתו הקב"ה בריאה יחידה במינה, וברא אותו בצורה היפה ביותר, כמו שהעיר עליו הכותב 'ותרא אותו כי טוב הוא' וכו'" (רבנו מיימון הדיון אבי הרמב"ם ב"אגרת הנחמה"). וזהו היה "נבחר לה' מכל המין האנושי" (הרמב"ם בפירוש המשניות לסנהדרין פ"ה היסוד השביעי). "וכל עניין משה היה למעלה מן הטבע, כי מן הנמנע שיעלה אדם למדרגה שעלה הוא בה על דרך המנהג הטבעי" (דרשות הר"י הדרוש החמישי). וזה נביא עוד בנשים יצא מבטן אימו (אור החיים הק' שמות ג, ד), ובילדותו כבר היה בדרגת יוסף הצדיק (הרמ"ע מפאנו).

וכבר אמרו חכמינו ז"ל: ששנוגד משה נתמלא כל הבית בול אורה, ונולד מחול (טוטה יב). ובמדרשים. וכשנוגד "ראו אבותי של משה תארו על משה כמלאך א-להים" (פרקי דרבי אליעזר" פמ"ח). שנברא בעולם דמות אש ה' (במדרש הובא ב"לקוט ראובני"). והיה יפה מאוד שהיו חכמי מתאווים לראותו ומי שהיה וראתו לא היה מעביר עצמו מעליו (מדרש רבי שמות א, לה).

כן מצינו לרבי יהודה שדרש (שם במסכת סוטה, וכדעתו נקט רש"י בפירושו על התורה, ועיין רמב"ם שהשיג עליו), דבחינת משה ילד כבר היה קולו עב וחזק כנער. וכן כבר היה או מנהגו כנער ('מדרש רבה' שמות א, כח). והיה טוב ויפה שהיו אבריו גדולים ומתוקנים כנער ('אבן עזרא' שמות ג, ב וברמב"ם שם בדעתו, ויעש"ש ברא"ם שזה מראה על גבורת הלב ותקפו). וכן בכחית היה כנער בחריצות וזריזות ('רמב"ם שם).

מקורות על "עבודת" משה רבנו ע"ה

ואין בכל זה שום סתירה לעצם הדבר שהיה נצרך לכך ולהתגבר על יצרו. כי גם זה הוא דבר מוסכם ומפורש במדרשים, שמשח רבנו ע"ה היה נצרך לעבודה והתגברות על היצר. כמבואר ב"מדרש רבה" (שיר השירים ד, ד): "כל שלטי הגיבורים, להביא מי שהוא עומד וישלוט ביצרו ותתבר על יצרו כגון משה בשעתו", ע"כ.

ויותר מפורש הדבר במדרש "ליקוט שמעוני" (בהעלותך רמז תשל"ט): "כתיב והאיש משה עניו מאוד, וכתיב והנה קמתם תחת אבותיכם תרבות אנשים חטאים, הוי קשה היה אלא שהיה שולט ביצרו", ע"כ. והרי מפורש דבר זה במדרש שהיה 'קשה' והוצרך לעבוד ולהתגבר ולכבוש את יצרו, [ודברי בעל 'מנחה בלולה' (בהעלותך) צ"ב, ויעין עוד בספר 'איי הים' (טוטה יב)].

וכן אכן מפרש הרמב"ם (יסודי התורה פ"ז ה"א, מורה נבוכים פ"ב, שמונה פרקים פ"ז) את דברי ר' יוחנן במסכת נדרים (לה). "שאין הקב"ה משרה שכיתו אלא על גיבור ועשיר וחכם ועניו, וילפין כל זה ממשח רבנו עליו השלום". ומפרשה הרמב"ם דהכוונה על "גיבור"

הרעות לטוב ולעבודת שמו יתעלה.

י. כן מובא הדבר גם בספר "אך פרי תבואה" (ירש פרשת תצוה):
 "והנה שמעתי בשם המדינש, שאחד צייר צורת משה רבנו ע"ה לפני
 המלך. ורצה המלך להורו על שהיה צורתו מראה על מידות נדירות,
 והשיב לו שבאמת חזו נופא היה מעלת משה רבנו ע"ה שהיפך הרע
 לטוב כו".

עוד מקורות לאגדה זו

והאמת הוא שמצאנו בעוד ספרים שיצאו באותה תקופה של
 בעל התפארת ישראל, שכתבו והביאו את הסיפור ממקורות
 הם, מה שמראה על קדמות הדברים וקבלתם בתוך כלל ישראל.
 כמו לדוגמה בפיפיוש של הגאון רבי חיים יוסף פאללאק על ספר
 'העקידה' (פרשת חוקת דף צב) שהדפיסה בשנת תר"ח ושם כתוב:
 "סופר גם בספר אחד כי בימי משה רבנו ע"ה היה מלך אחד אשר
 שמע את שמעו ויצא לצייר אחד שיציר לו דמות צורת האיש היקר
 הזה, וכאשר כילה את מלאכתו בציורו, חרה אפו בו מאוד, באומרו
 אליו איש מרמה למה התלת בי ותדבר עלי כזבים לאמר כי צורת איש
 גאה וגאון זה היא צורת משה אשר נאמר בו שהוא עניו מכל אדם,
 ויצא להמיתו, וכן עשה גם לשאר ציירים אחרים. עד שבא צייר חכם
 אחד לפניו ואמר לו אדוני המלך אל תא יחר אפך בי, הן אמתי כי רשמי
 פני משה יעידו עלי כי הוא מסבג גבה לב, ורק בעבור גדל חכמתו
 ויראתו הכריח טבעו להיות עניו מכל האדם, ורק בעבור זאת הללה
 אותו התורה בזה, כי אילו היה עניו מכל האדם מלידה ובטן, לא הייתה
 נאווה לו התהילה הזאת, ע"כ."

כן גם מובא הסיפור בקצרה בספר "נענע המידות" (מערכת הח'
 אות עך ערך חכמת שרשטיס דוד) לרוב נתן נענע ס"ט הנדפס בשנת
 תר"י, שם מעתיק המחבר מכתבי אביו ז"ל: "סופר על חכמי נענע,
 שצייר ציור תבניתו של משה רבנו ע"ה עם כל הקומים והשרטוטים
 שבו, והרגו לדוקם ולא האמינו, כי ראו תבניתו מורה על דעו מזגו
 בכל מדות המענות. והגיעו החקירה למשה, והשיב כי זהו שבוחר
 בו כביכול, באשר שהיה בכחו להגביר שכלו על טבעו, כך שמעתי,
 ע"כ."

חכמת הציור וחכמת סימני הפרצוף

ובעניין חכמת הציור והחכמת סימני הפרצוף, שעליה מיוסד כל
 הסיפור, הנה מעצם המעשה שהצייר צייר צורתו של משה ועל ידה
 הכירו החכמים תכונותיו, כבר הוכיח הגאון המהרש"ם (ח"א סי' מ"א)
 פט (עוד) שמה מביא ש"עוד בדורו של משה הכירו חכמת הציור
 לצייר בלא שום שינוי כלל, עד כי על ידי זה נודעו מידותיו בשלמות
 כאלו ראו פרצוף הפנים ממש, יע"ש תשובתו בעניין חוקת ציור
 הפנים-פאטאגראף להלכה.

אולם, באופן הציור שצייר הצייר את משה, ראה שם בקונטרס
 "כליל תפארת" שהביא מתאגד בעל המהר"ל דיסקין זצ"ל להעיד,
 דא"כ היה ביכולת המצייר לצייר, הא היה עליו מסוה לכסות פניו
 מפני קירון עור פניו. וכמו כן א"כ היה ביכולתו של הצייר והמלך
 להיכנס לפנים מעניי הכבוד, שהרי מקומו של משה היה במחנה לווי
 לפנים מעניי הכבוד.

וראה שם גם בעצם חכמת הפרצוף שעל פיו פסגו תכונותיו של
 משה, האם משתנה הדבר על ידי ההתגברות על הטבעים, יע"ש.
 אמנם ראה ב"שיטה מקובצת" (נדרים לב) מעשה כזה ממע על חכם
 אחד "שהוכרע לזכות פרצופו שאין כדמותו חמור ונואף וליסטים –
 שיצרו מנהג בו ומסית אותו לעשות כל זאת, אבל החכמה שבו מונעת
 אותו מכל זה, והחכמה תעז להחכם להדריכו בדרכי יוש". והרי מקור
 קדום מוראשוני בעצם עניין זה.

ויש לציין בזה לדברי בעל ה"תולדות יעקב יוסף" הג"ל, דאכן על
 ידי שהפך משה את טבעו לטוב, היה מן הדיון שגם הכ"ר פה וכבר
 לשון ישתנה, אלא שהשאירו הקב"ה בכונתו להראות שהאיש משה
 עבד ה' לא מצד טבעו אלא שישנה הטבע.

כי שן לציין בזה דברי ה"מוכח מפולנאה" הג"ל, שבלעם ראה
 כן ב"בילדותו" של משה, [על אף שאינו ברור לגמרי האם כוונתו
 שבידולו של משה רבנו ע"ה ראה זאת בלעם על פרצופו, או שבלעם
 בילדותו ראה כן על משה]. וכמו כן ב"שיטת משה" הג"ל כתב "בנדע
 ממועשה עמלק", ואין ידוע כוונתו.

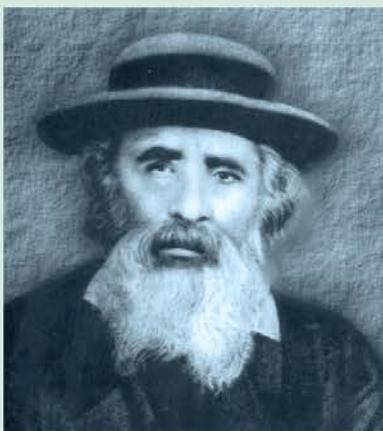
כמו כן בספר 'תשואות חן' (פרשת תולדות) להרה"ק רבי גדליה
 מלניץ זצוק"ל תלמיד מובהק לבעל המוכיח מפולנאה כתוב: "וזו
 הייתה בחינת משה בהיותו בבית פרעה ואצל יתרו קודם שנתגייר
 שלא היה יכול לעבוד את השם יתברך רק בגיביתו ובתבולות
 עשה מלחמה שהיו סבורים שכל ידעבד לגרמיה הוא ידעבד. וזהו
 אמרים ז"ל שאמרו על משה רבנו ע"ה המקיאם בחכמת הפרצוף
 שצורתו הוא צורת נגב. כי כך היה דרך עבודתו וכו', ואחר שבידלו
 ישראל את התורה כי שהיה יכול לעבוד את השם יתברך בגילוי
 ופרסום כי שערב את השם יתברך לעיני כל", ודוק בכל זה. ■

יום השישי הבעל"ט ז' באדר-א' התשע"א

ביום זה ימלאו ג' אלפים רפ"ב שנה (3282) לעלות
 השמימה, בהיותו בן מאה ועשרים שנה שלמות
 ומדויקות: "שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים
 מיום ליום ומחודש לחודש". כי נולד בו' באדר – שנת
 ב' אלפים שס"ח לבריאת העולם, וגם נפטר בו' באדר
 – שנת ב' אלפים תפ"ח לבריאת העולם. [והיינו לפי
 מניין שנות הבריאה מיום שנולד אדם הראשון – בה
 השתמשו חכמינו ז"ל בתלמוד ובמדרשים, ולפי מניין
 זה הייתה יציאת מצרים ומתן תורה בשנת ב' אלפים
 תמ"ח לבריאת העולם (עבודה זרה ט.) – בהיות משה
 רבנו ע"ה בן שמונים לגבורה. ואולם כהיום שאנו מונים
 חשבון שנות העולם משנה לפני יצירת אדם הראשון –
 שמצדדים לה 'שנת התוהו' (וכפי א"ר ביארנו בארוכה
 בגיליון 89 פרשת נצח), יש להוסיף שנה למניינים אלו,
 ולכן למניינינו יש להחשיב פטירת משה רבנו ע"ה כמי
 שהייתה בשנת ב'תפ"ט לבריאת העולם ולא ב'תפ"ח].

חיבה יתירה נודת ליום זה – ז' באדר א' – בשנה זו,
 שהיא גם "שנת מעוברת" וגם הל' ב"יום השישי ערב
 שבת קודש". כי כן היתה שנת ויום פטירתו של משה
 רבנו ע"ה, שנפטר בשנה מעוברת – ז' אדר א' (דברי רבי
 אלעזר המודעי במכילתא בשלח ד, ה' ובליקוט שמעוני
 שם רמז רס"א). ביום השישי ערב שבת קודש (תוס'
 מנחות ל. ד"ה מכאן והלאה" שפסחים פ"ו ס' יג). וכמו כן
 לידתו הייתה בשנה מעוברת – ז' אדר א' (דעת רבי חנינא
 בר פפא במסכת סוטה יב.).

ואם כי אין הדברים מוסכמים והרבה שיטות בדבר,
 אמנם להלכה כן הוא הכרעת הפוסקים: אלו המעצנים
 תענית מיתת צדיק ביום ז' אדר שבו מת משה רבנו ע"ה
 (סי' תקפ"ט ס"ב) "סוגיון דעלמא להתענות בראשון" [מגן
 אברהם] 'משנה ברוה' שם ועוד, ועיין עוד 'שאלת
 יעב"ץ' ח"א סי' ק"ז). וכן נקטין שלא מת בשבת רק
 בערב שבת אלא שלא נגזר עד שבת מנחה בשעתא דעת
 רצון [יעיין טור א"ח סי' רצב ובכ"ח 'למשנה ברוה' שם
 ועוד להלכה]. ועיין עוד בירור ארוך בדבר זה ב'שאלת
 יעב"ץ' שם סי' לג).

תמימת מרן המהר"ל דיסקין, כיצד יכל הצייר לצייר את
 משה רבינו הרי קרן אור מניו

בתשובותיו לאהע"ז סי' ס"א ועוד: "שכבר כתבו בשם אחד מהחכמים
 שהביאו לפני צורת משה, והכיר בו כל המידות רעות, והשיבו לו שעל
 ידי כן זכה למעלה גדולה הזאת, כי כפה את כולם לעבודת הבורא ברוך
 הוא. ואם כן אתאי שפיר שהיה עניו מכל, שאין אדם בעולם שיהיה
 בטבעו מידות רעות כל כך שיוכל להפוך לטובה וכו'".

ט. גם הרה"ק בעל 'סידורו של שבת' (שורש 1 ענף 2 מאות יד
 להלן) מביא והולך עצם דבר זה, שמשנה רבנו ע"ה היפך כל בחינות
 הרעות הנמצאים בשמו, וחיפך את כולם לטוב. וגם רבנו בשם משה' כי
 מן המים משיתיה שהוציא עצמו מכל תאוות חלב עד שנשעשע מולו
 ורתינו כי, יע"ש" באריכות מה שכתב בעניין זה להעביר את המידות

וכבש את מידותיו לבלתיית הטוב האפשרי, וזהו בעל מעלת האפשרי
 באדם, וזהו עניו מכל האדם, וזהו שהשכינה שורה עליו, שהרי הוא
 משהו שכינתו יתברך. ובכל הארץ ובכל השפלים מתכלית העומק עד
 יסוד הסימנים שמו רמז כו".

הסיפור במלואו בספר הק' "אור פני

משה"

ת. הרה"ק רבי משה סופר מפשעווארסק זצוק"ל בספרו "אור
 פני משה" (תחילת פרשת חוקת), מאריך בדבר ומביא כל הסיפור
 במלואו [ובשרות מהרש"ם (ח"ג סי' רע וח"ט סי' מ) כתוב שה'אור
 פני משה' מביאה בשם ספר "בן המלך והנזיר", ואולם לפנינו לא
 נמצא כן וצ"ב], וזה לשונו שם: "שמעתי אמורים דאיתא בספרים
 מעשה. מלך אחד שמע מלך אשר עשה משה איש-אלהים נפלאות
 ותענומות, והמלך הזה היה מוכיח בעצמו, והמכנים בדעתו
 ושלח צייר ואמרו המהרבה אל משה לצייר דמות תבניתו. ויהי כאשר
 בא אל המלך, ויפן פה ובה, וירא כי אין איש בעולם רע מהתואר צורת
 הפרצוף הזה, שהיה מראה סימני מידות רעות ומגנות להיות נואף
 ורועה וכל מידות רעות שבעולם, ויצא המלך להרוג את הצייר הזה
 באמת באמרו שמעל בשלילות המלך. ויקח המלך בדברים את הצייר
 השני ואמר לו כזה וכזה, ויהי כאשר בא הצייר השני אל משה וירא
 פניו, והנה כתבניתו אשר הביא אותו הצייר הראשון, ותסמנו שערות
 בשור באמרו כי למיתה ילך גם הוא בבואו אל המלך. וערב אל ליבו
 ויגש אל משה ואמר לו כך וכך, והנה בקשתו שתאמר לי מדוע פניך
 רעים ואחרי איך דומה לשום בן אדם אשר על פני האדמה".

"ועניו משה רבנו עליו השלום ואמרו, אתה בן אדם קרין מחומה,
 אשר טח עיני מראות, ולכך צפנת משכל. הטוב טוב ואמר למי אשר
 פניו מורים ומכחישים להיות טוב, הלא זה הוא כהרמיה – שלפני טבעו
 טוב הוא. וזה הדבר הטוב – מי אשר פניו רעים עד מאוד, והוא טוב
 על התומיות והחפפו לטוב, זה הוא בעצם אשר לו משפט הטוב
 לקראת לו טוב כי הוא בבחינתו טוב, עד כאן שמעתי".

ומאריך הרה"ק מפשעווארסק בדבר, ומקדם קובע אמנות
 המעשה וכותב שאין בתשובת משה מיעוט עניוה, כי בכדי שלא
 יתחלל שם שמים על ידו ח' באומרו שמשנה רבן של כל ישראל
 צורתו מוכחת כזו, לכך השיב האמת. ומרמז הרה"ק הג"ל את הדבר
 בפרוש הפסוקים. וכותב ברוח קדשו נגד המפקקים שיקומו ויעמדו
 להעיר בדבר: "אם קשה המקשה, הלא מפקסין ותרוא אותו כי טוב
 הוא" מוכח להפך שהיה גדול טוב. אמנם אדרבה מכאן יש הכחה
 למעשה הג"ל, כי לכאורה קשה 'הוא' למח לי – הכי הוזה ליה למימר
 'ותרא אותו כי טוב, או 'אות' למח לי – הוזה ליה למימר 'ותרא
 טוב הוא'. אלא כן פירשו ותרוא – בנבואה, אותו כי טוב – מה שהיה
 טוב, הוא – מצד עצמו היה טוב, ששיבט את התומיות מאתו ויזהיר
 כוהר הוזה שוהו טוב, ואשר שוהו דברי חז"ל ותרוא אותו כי טוב הוא –
 שנתמלא כל הבית כולו אורה, ר"ל בית זה הגוף ורואה בנבואה שגם
 הגוף יזהר כוהר הרקיע על ידי משינוי, וכן היה שעלה שמים וירד
 בו, ע"כ.

ו. כבר הבאנו לעיל את דברי הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב
 זצוק"ל שטיגור של ישראל בספרו 'קדושת לוי' כאן בפרשתנו פרשת
 תרומה: "ולכן הקדים משה כלים קודם משכן, כי מכא יראתו ואהבתו
 היו למידיה וישראל, כי נולד בגיורת רעות מנומר בספרים".

הלימוד ממעשה עמלק

ז. הרה"ק רבי משה סייסלוביץ מאוהעל זצוק"ל בעל ה"שמש
 משה" בפרשת קרח (על הפסוק המעט כי העליתנו), לאחר שמביא
 דהחכמים הקדמונים היו יכולים להכיר ממות בני אדם בהשרטוטים
 אשר בו, כותב: והנה מסורת בידינו כי שרטוטן דמשה היה היפך זה
 נכודע ממועשה עמלק, וזהו היו בקיאין בזה על כן והבישו אחרי משה
 שאמרו חכמינו ז"ל שחשדוהו וכו', והנה משה הבנים הכל להקדושה
 כי רצח להמציא לשם שמים בו, אבל הם דנו הכל לרעה כי ועל זה
 ויהי משה מאד כי שיתלו בו בוקי סריקי רציחה וכו'ומה". ועל אף
 שבדברי הק' לפרשת שמות (על הפסוק ותרוא אותו כי טוב הוא)
 מביא שלא היה למשה רבנו ע"ה שום תעורבות רק כולו טוב,
 ושלא היה בחטא אבילות עין הדעת של אדם הראשון יע"ש. היינו
 משום שאכן אין מזה שום סתירה, כי בעצם המידות רעות אין שום
 רע, אלא אדרבה טוב הוא להשיב על ידם בבה התגברות עליהם.

אחריו הביאו נכדו הרה"ק בעל ה"ייסוב לב" בספריו (ר"ב טוב'
 פ' משפטים ובבמה מקומות ב"ייסוב לב'): "וידוע המבואר בספרים
 הקדושים ובספר ישמע משה, כי משה היה בטבעו מושרש כל מידות
 רעות תאוה וכעס ורציחה, אלא שהפך לטוב כו'".

ת. הרה"ק רבי יחזקאל אב"ק קארלסבורג ומדינת זינגברג
 תלמידו של הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימיטוב זצוק"ל בספרו 'מראה
 יחזקאל' (פרשת וילך, המחבר שקיל וטרי עם מרן החתם סופר